

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2013-10-16

Närvarande: F.d. justitieråden Susanne Billum och Severin Blomstrand samt justitierådet Kristina Ståhl.

Några ändringar på tryck- och yttrandefrihetens område

Enligt en lagrådsremiss den 26 september 2013 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Katarina Berglund Siegbahn.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

1 kap. 9 §

Paragrafen anger vissa frågor som får regleras i vanlig lag utan hinder av tryckfrihetsförordningens bestämmelser. I fjärde punkten föreslås tillägg av vissa föreskrifter rörande yrkesmässig kreditupplysningsverksamhet. Förslaget ska ses som ett förtydligande av att den aktuella delegationsbestämmelsen täcker även vissa nyligen genomförda ändringar i 9 § kreditupplysningslagen (1973:1173) innebärande bl.a. att kreditupplysning inte får lämnas ut om det finns anledning att anta att den kommer att användas av någon annan än den som har behov av upplysningen.

Enligt förslaget ska sålunda utan hinder av tryckfrihetsförordningen gälla vad i lag är stadgat bl.a. om förbud mot offentliggörande av kreditupplysning som innebär otillbörligt intrång i enskilds integritet eller som innehåller oriktig eller missvisande uppgift och om krav på "legitimt behov" hos den som beställer uppgifter.

Enligt Lagrådets mening framstår ordvalet som något diskutabelt. Ordet legitimt har knappast någon annan betydelse än lagligt eller rättmätigt (se Svenska Akademiens ordlista), något som ter sig självklart i sammanhanget. I kreditupplysningslagen talas vidare endast om den som har "behov" av upplysningen, låt vara att anledningen till behovet beskrivs inledningsvis i paragrafen. Inte heller i någon annan lag synes uttrycket legitimt förekomma (däremot i ett mindre antal författningar på förordningsnivå). Om ett förstärkande ord anses önskvärt för att kvalificera behovet anser Lagrådet därför att ett annat uttryck bör väljas, exempelvis "berättigat" eller "verkligt".

Av det ovan anförda framgår dessutom att paragrafens formulering av behovet av kreditupplysning synes innebära en viss diskrepans i förhållande till kreditupplysningslagen. Detta bör utvecklas i propositionen.

Lagrådet anser vidare att bestämmelsen lämpligen bör disponeras om på så sätt att kravet på /legitimt/ behov placeras före momenten rörande ersättningsskyldighet och rättelse. Samtidigt bör uttrycket "den som beställer uppgifter" ändras till "den som beställer kreditupplysningen".

10 kap. 7 §

I bestämmelsen anges att förordnande om beslag genast ska verkställas av polismyndighet. I remissen föreslås att ordet "polismyndighet" ersätts med "polisen". Bakgrunden till förslaget är den omorganisation som ska ske av polisväsendet. Rikspolisstyrelsen och de 21 polismyndigheterna ska ombildas till en myndighet, Polismyndigheten. Vidare ska Säkerhetspolisen bli en självständig myndighet vid sidan av Polismyndigheten. Ordet "polisen" i den föreslagna nya lydelsen av bestämmelsen är tänkt att fungera som en samlingsbenämning för båda dessa myndigheter.

Eftersom bestämmelsen ska peka ut vem som har till uppgift att verkställa ett förordnande om beslag är det viktigt att det klart framgår till vilken eller vilka myndigheter den är riktad. "Polisen", som ofta används mer allmänt som beteckning på polisväsendet och den verksamhet som bedrivs där (se t.ex. 1–3 §§ polislagen), framstår därvid som mer oprecist än "polismyndighet". Lagrådet ifrågasätter därför om den föreslagna beteckningen är tillräckligt klagörande i detta sammanhang.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

10 kap. 4 §

I paragrafen finns bestämmelser om att rättegångskostnaderna kan kvittas i mål där en målsägande har fört talan. Enligt förarbetena (NJA II 1949 s. 536) avses med stadgandet sådana fall där rätten har en annan uppfattning i brottslighetsfrågan än juryn, vare sig juryns utlåtande är friande eller fällande. I rättsfallet NJA 2012 s. 940 uttalade Högsta domstolen att en kvittning av rättegångskostnaderna av det skäl som anvisas i motiven skulle komma i konflikt med oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 i Europakonventionen. En tillämpning i enlighet med motiven kunde därför inte komma i fråga. Trots det fann Högsta domstolen – med beaktande av andra omständigheter – att det fanns skäl att kvitta kostnaderna i tingsrätten.

I remissen föreslås att kvittningsregeln ändras i linje med Högsta domstolens beslut. Emellertid begränsas den föreslagna regeln till sådana fall där målsägandens talan har ogillats. Kvittning ska alltså kunna ske endast till målsägandens fördel. Någon motivering till ändringen i denna del lämnas inte.

Yttrandefrihetskommittén föreslog en regel med samma innebörd som remissens förslag. Kommittén uttalade bl.a. följande (SOU 2012:55 s. 450). Enligt bestämmelsens ordalydelse har den ett vitt tillämpningsområde. Ordalydelsen utesluter inte ens att kvittning sker "åt båda hållen". I praktiken torde dock kvittning inte kunna ske till nackdel för målsäganden, dvs. när målsäganden vinner målet. En förutsättning för kvittning är ju, enligt förarbetena, att rätten har en annan uppfattning i brottslighetsfrågan än juryn. För att någon ska kunna dömas för exempelvis tryck- eller yttrandefrihetsbrottet förtal

krävs att såväl juryn som rätten har ansett att ett yttrande är brottsligt. En tillämpning av kvittningsregeln i en situation där målsäganden vinner målet skulle därför stå i strid med förarbetsuttalandena.

Yttrandefrihetskommittén avlämnade sitt betänkande innan Högsta domstolen meddelade sitt beslut. Genom detta beslut är det klarlagt, inte bara att kvittning inte får ske på den grund som anges i förarbetena, utan även att kvittning kan ske när målsäganden haft befogad anledning att få sin sak prövad i domstol.

Högsta domstolen berörde inte möjligheten att kvitta till målsägandens nackdel. Bestämmelsen ger alltså utrymme för en tillämpning som innebär att rättegångskostnaderna kvittas i ett fall där målsäganden har vunnit. Det framstår inte som givet att denna möjlighet bör tas bort. Flera av de omständigheter som enligt remissen talar för kvittning när målsäganden har förlorat, skulle kunna utgöra skäl för kvittning även när målsägandens motpart har förlorat. Sålunda kan denne ha haft goda skäl för att motsätta sig ett bifall till målsägandens talan. I remissen nämns också situationen att en privatperson med stora ekonomiska resurser har väckt talan mot ett litet, resurssvagt medieföretag.

Frågan bör utvecklas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.